

DÍVKY, KTERÉ PŘEŽILY HOLOKAUST

ANNA HERBICOVÁ

Dívky, které přežily holokaust

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Anna Herbichová

Dívky, které přežily holokaust – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Dívky,
které přežily holokaust

ANNA HERBICOVÁ

 P R E S S

Copyright © by Anna Herbich
This translation is published by arrangement
with Społeczny Instytut Wydawniczy Znak Sp. z o.o., Kraków, Poland.
Translation © Markéta Páralová Tardy, 2021
Fotografie na obalu: © Posztos / Shutterstock.com

ISBN tištěné verze 978-80-264-3843-4
ISBN e-knihy 978-80-264-3964-6 (1. zveřejnění, 2021) (epub)
ISBN e-knihy 978-80-264-3965-3 (1. zveřejnění, 2021) (mobi)
ISBN e-knihy 978-80-264-3963-9 (1. zveřejnění, 2021) (ePDF)

Obsah

Úvod	7
DANUTA. ZE LVOVA DO TEL AVIVU	9
KRYSTYNA. ČERVENÁ MAŠLE VE VLASECH	53
ZOSIA. DÍVENKA, KTERÁ PŘEMOHLA HITLERA	89
ALEKSANDRA. Z PROPASTI ZAPOMNĚNÍ	137
AGATA. JMENOVALA JSEM SE IRENA LIKIERMAN	175
INKA. PO STOPÁCH ZTRACENÉ RODINY	211
NIUSIA ZE SCHINDLEROVA SEZNAMU	241
Zdroje fotografií	269

Úvod

Adolf Hitler měl plán. Nelidský, ďábelský plán. Chtěl vyhladit celý národ. Muže, ženy a děti. Všichni Židé měli zmizet z povrchu zemského. K dosažení tohoto hrůzostrašného plánu vyčlenila třetí říše mohutné síly a prostředky. Vytvořila dokonalý stroj na vyhlazování. Mobilizovala tisíce vojáků SS, gestapáků a policistů. Vystavěla síť továren na smrt, v nichž byli lidé zabíjeni v plynových komorách. A jejich těla se spalovala v krematoriích.

Rozkaz zněl jasně. Zabít všechny Židy. Vyhledat, pochytat a zavřít je za zdi ghatt. A pak je v transportech smrti odvézt do Osvětimi nebo na jiná místa masového vyhlazování. Po židovském národu neměla zůstat sebemenší stopa.

Naštěstí se pachatelům tento vražedný plán nepodařilo plně realizovat. Celý národ nevyhladili. Přestože holokaust pohltil miliony nevinných obětí, stovky tisíc evropských Židů válku přežily. Zachránily se. Tito lidé zvítězili. Oni Hitlera přemohli. Vyhráli nad celým tím silným aparátem teroru třetí říše. Vyhráli nad SS a gestapem. Díky nim, díky těmto hrdinům židovský národ přežil.

Hlavním dějištěm holokaustu bylo okupované Polsko. Právě tam Němci stavěli své továrny na smrt, v nichž svůj život ztratily tři miliony občanů Polské republiky židovského původu. Nepodařilo se však zabít všechny. Historici odhadují, že na území okupovaného Polska přežilo několik desítek tisíc Židů. Mezi zachráněnými bylo mnoho žen a dívek. Každá z nich může vyprávět vlastní příběh. Plný nebezpečí, strachu a utrpení.

To, co tyto ženy přežily, překračuje hranice lidské představitosti. Byly loveny jako divoká zvířata, neznaly dne ani hodiny. Skrývaly se v lesních

zemljankách pokrytých ledem. Na půdách, ve sklepích nebo stodolách. Trpěly hladem, nemocemi a ponížením. Aby přežily, musely se často zříci vlastní totožnosti. Přišly o všechny blízké. Rodiče, prarodiče a sourozence. V ghettech a táborech byly svědky ohavností.

Byly odsouzeny k smrti, ale našly v sobě tolik síly, aby o život bojovaly. Neměly ten boj přežít. Ale přežily. Přese všechno.

Dnes, po sedmdesáti šesti letech od ukončení druhé světové války, žije jen málokterá ze zachráněných. Čas je neúprosný. Poslední svědci holokaustu odcházejí. Brzy již nebudou. Kniha, kterou držíte v ruce, chce v paměti uchovat tragické osudy sedmi z nich. Sedmi statečných žen, které přežily válku na území okupovaného Polska.

Kniha vypráví o tom, jakých děsivých činů se mohou dopustit lidé posedlí totalitní ideologií. O nepředstavitelném utrpení, jaké může člověk druhým způsobit. Je to však i příběh o obětavosti, mravní síle a odvaže, která umožňovala najít cestu i z těch nejdramatičtějších situací. Je to vyprávění o naději a lásce. O tom, že vůle žít je silnější než vůle zabít.

DANUTA
ZE LVOVA DO TEL AVIVU

Mí rodiče pracovali v menší továrně na území lvovského ghetta. Vyráběli tam pro Wehrmacht válenky. Hotové boty se vršily na hromadách od podlahy až ke stropu. V podstatě zabíraly celou dosti stísněnou místnost.

Když nastaly deportace a Němci začali Židy z ghetta odvážet do táborů, táta si na tu místnost okamžitě vzpomněl. Existovala šance, že sklad válenek nikdo kontrolovat nebude! Tam jsme se schovali. Já s rodiči, nějaká paní s nemluvnětem a někdo z rodiny jiných pracovníků továrničky. Pár lidí.

Skrývali jsme se tam deset dní. Dlouhých a tragických. Skoro nic jsme nejedli. Zasvěcení lidé nám v noci přinášeli vodu a jídlo, které stačilo jen k přežití. My jsme jim předávali naše výkaly. Místa bylo velmi málo, seděli jsme schouleni a obklopeni válenkami. Nemohli jsme ani natáhnout nohy.

Němci celou dobu chodili ghettem, jejich hlasy se přibližovaly a vzdalovaly. Vyhledávali ukrývající se Židy. Každý, i ten sebejemnější šelest mohl náš úkryt vyradit. Báli jsme se pohnout, ozvat se a dýchat. A náhle to nemluvně začalo plakat... Uprostřed noci, kdy je nejhlubší ticho, kdy byli Němci mimořádně bdělí.

Dítě plakalo dlouho a hlasitě. Matka dělala vše, co mohla, aby ho uklidnila. Nic nepomáhalo. Ani za nic nebylo možné ho utišit. Situace byla stále napjatější. Čím dál nebezpečnější. Bylo nám jasné, že jestliže nemluvně okamžitě nepřestane plakat, tak... je s námi konec. Křik přiláká Němce. A všichni zahyneme.

Tehdy matka dítěte, ta nebohá matka, šílená zoufalstvím, vzala polštář... a... udusila nemluvně... vlastní dítě...

Nejprve byl slyšet tlumený pláč... zanedlouho už jenom ticho... Konec.

Vím, že to, co jsem popsala, je pro současného čtenáře šokující. Ale ti, kteří v té době nežili a nezakusili to co my, nemají právo tu ženu soudit. Prostě nemají právo. Volba, před níž stála, byla jasná. Buď zahyneme všichni, nebo pouze její dítě. Rozhodla se pro největší možnou oběť...

Pro pochopení byste tam tehdy museli být společně s námi. Ukrytými mezi válenkami, vyděšenými a hledanými. Naslouchali jsme, jestli přijdou Němci... Ona nebyla vinna tím, co se stalo. Vinni byli lidé, kteří ji do této situace dostali. Ona však ne. Ona ne.

Šťastné roky ve Lvově

Narodila jsem se v roce 1930 jako Danuta Schmerlerová. Byla jsem dcerou Markuse Schmerlera a Ley, rozené Rotenstreichové. Měla jsem o šest let staršího bratra Hermana. Rodiče nám vytvořili láskyplný, milující domov. Plný knih a hudby.

Bydleli jsme ve Lvově. Nejprve v Kochanowského ulici 83. Dva roky před vypuknutím války můj otec společně se svým společníkem, panem Baronem, koupil parcelu v ulici Nowy Świat 16, hned vedle Lvovské polytechniky. Společně tam postavili dva domy. Do jednoho z nich se nastěhovala naše rodina.

Táta se svým společníkem otevřeli oděvní firmu Polubior. Byla to zkratka ze slov Polski Ubiór (polský oděv). Tato firma získala v jihovýchodní části Polska velkou popularitu. Polubior zásobil oblečením všechny obchody od Lvova po Zaleszczyki (dnes Zališiki, pozn. redakce).

Rodiče byli zámožní, táta byl povoláním ekonom. Úspěchu dosáhl zásluhou svých rodičů, mých prarodičů, kteří mu zajistili vzdělání, přestože pocházel z velmi chudých poměrů. Prarodiče žili v malém městečku u Stanisławowa, kde měli drobné hospodářství. Ještě si pamatuju na návštěvy u nich, dojení krav a koně pasoucí se na louce. Můj dědeček

Danutina rodina tvořila láskyplný a milující domov. Na snímku bratr Herman s rodiči, Leou a Markusem Schmerlerovými, kolem roku 1927.

byl zbožný. Dodržoval pravidla judaismu. Nosil jarmulku a babička paruku. Velice jsem prarodiče milovala.

Otec mé matky rovněž pocházel z Haliče. Vlastnil polnosti v ukrajinské vesnici Molodyliv (tehdy byla však obec součástí Polska a jmenovala se Mołodyłów, pozn. redakce). Máma studovala filozofii ve Vídni, ale studium nedokončila, protože se provdala za mého otce. Rodiče byli asimilovaní. Židovský jazyk, jidiš, jsem vůbec neznala. Teprve v ghettu jsem ho odposlouchala. Doma jsme hovořili výhradně polsky.

Když jsem měla šest let, začala jsem hrát na klavír. Můj bratr Herman byl nesmírně muzikální. Rád pouštěl gramofonovou desku a dělal, že diriguje orchestr. To byla jeho oblíbená hra. Měl mimořádnou představitost

a válka ukázala, že i velkou odvahou. Ve škole pokulhával v chemii a algebře. Máma ho strašila, že pokud neprojde do další třídy, půjde jako pomocník k ševci nebo krejčímu. Můj bratr měl raději sport než studium – hrál výborně tenis a jezdil na lyžích.

Já jsem také milovala zimní sporty. Tehdy se jezdívalo na obyčejných lyžích, které se připínaly k zimním botám, tak zvaným sněhovým. Měla jsem dokonce lyžařský oděv, samozřejmě že nevypadal tak profesionálně a barevně jako dnešní oblečení pro děti. Jednoduše jsem si oblékala zvláštní kožíšek a teplé kalhoty. V zimě jezdily všechny děti ze Lvova na saních a lyžích na svazích Wólki (dnes Vulky, pozn. redakce). Byly to nádherné, šťastné zimy. Předválečné.

Doma panovala přísná disciplína. Tak nás vychovávala matka. Měli jsme služebnou, která se jmenovala Helenka. Přesto však máma každé ráno prováděla kontrolu našich pokojů. Vstupovala do nich rázně, a pokud naše věci ležely rozházené na podlaze a neuklizené, vždy jsme uslyšeli tu stejnou otázku:

„A na co máte skříňě a stolky?“

A pak vždy dodávala, jako kdyby chtěla předejít naše výmluvy:

„Helenka tu není od toho, aby uklízela ve vašich pokojích! A boty dejte na balkón z kuchyně a pořádně je vyčistěte.“

Doma jsem získala sebekázeň a dobré vychování. Německy se tomu říká *Kinderstube*.

Náš dům byl elegantní, v jednoduchém, ale praktickém stylu. Máma se domnívala, že musí být nadčasový. Klasický nábytek, sladěné barvy, pianino a hodně knih. Většina v němčině, kterou oba rodiče perfektně ovládali. Máma nepracovala, věnovala se nám a domácnosti, ale nikdy nezanedbávala intelektuální rozvoj. Pořád si ze zahraničí objednávala knihy a odebírala noviny.

Byla skromná a inteligentní. Doposud ji mám před očima. Vlasy sepnuté do drdolu a nos lehce napudrovaný. Měla vždy elegantní, ale občas i sportovní styl. Způsob odívání jsem po mamě zdělila. Luxusní lvovské kavárny pro ni nemusely existovat, raději seděla doma. Chodila na různé přednášky. No a kouřila cigarety.

Danutino dětství bylo šťastné. Dívka milovala zimní sporty – stejně jako děti zobrazené na předválečném snímku ze Zakopaného.

Máma měla velmi levicové názory, domnívala se, že komunismus pro svět může být spásou. Litovala však, že se tato ideologie zrodila v Rusku, ne v Německu. Usuzovala, že Rusko do komunismu nedospělo, a proto vypadá tak, jak vypadá.

Táta byl pokrokový a vzdělaný muž. Vždy vypadal elegantně – fraky, saka, obleky. Jeho boty byly tak nakrémované, že se až leskly. Měl pravidelný způsob života. Každý den se z práce vracel kolem sedmé hodiny. V zimě nosil kožich podšitý měkkou látkou. Vždycky, když si ho rozepínal, jsem se k němu a k tomu kožichu přitiskla. Svěho otce jsem milovala. Byl pro mne vším.

Přestože jsme byli asimilovaní, rodiče se snažili zachovávat nejdůležitější tradice. Možná proto, že oba vyrůstali ve zbožných rodinách. Židovské zvyky se jim spojovaly s dětstvím a teplem domácího krbu.

Rodiče se snažili dodržovat zásady košer. Říkám „snažili“, protože si pamatuju, že mně i bratrovi dávali šunku. Jak se tehdy říkalo – „pro zdraví“. V pátky se u nás jídávaly šábesové večere, během nichž máma zapalovala svíce. A v sobotu jsme nechodili do školy a nemohla jsem cvičit na piano. Byl to den odpočinku. Moje rodina byla jaksi rozkroče-na mezi modernitou a tradicí, mezi minulostí a budoucností. Polskem a židovstvím.

Herman vychodil základní školu nesoucí jméno Marie Konopnické. A já jsem navštěvovala nejlepší soukromou školu ve Lvově, kterou řídila Olga Filippiová. Tento ústav byl pouze pro dívky.

Celé dětství si velmi dobře pamatuju. Možná se tomu divíte. Ale už je to tak. Čím jsem starší, tím víc se mi vracejí vzpomínky. Ty dobré, ale bohužel i ty špatné...

Začínám se bát

Hranicí mezi dobrými a špatnými vzpomínkami je září 1939. Nad ránem prvního dne války bombardovala německá letadla Skniów (dnes Sknyliv, pozn. redakce), letiště ve Lvově. Hluk bomb a záře požárů. Bezsné noci. Moje rodina nečekala, až Němci celé město srovnají se zemí. Už za několik dní jsme ve velkém voze taženém několika koňmi vyjeli směrem na Zaleszczyki.

Rodiče plánovali utéct do Rumunska, které tehdy ještě sousedilo s Polskem. Žil tam bratr mého otce. Dostal se tam už během 1. světové války. Zamiloval se do místní dívky, oženil se a usadil se tam natrvalo. Měli jsme ke komu jít. A pak by se vidělo co dál. Nějak bychom se v Rumunsku zařídili a přečkali nejhorší.

Bohužel jsme tento nápad neměli jen my. Na jih utíkali všichni. Doslova všichni. V čele s polskou vládou a armádou. Tak v praxi vypadala

Soukromé dívčí gymnázium Olgy Filippiové-Żychowiczowé nesoucí jméno Adama Mickiewicze bylo ve Lvově prestižní školou. Danuta na tu dobu vzpomíná velmi pěkně. Na snímku aula gymnázia v meziválečné době.

realizace hesla „silní, spojení a připravení“. Teď všichni utíkali do zahraničí a nechávali občany napospas Němcům.

Cesty byly zablokované. Davy uprchlíků, vojenské jednotky a samozřejmě limuzíny vezoucí vysoce postavené hodnostáře. Kvůli tomuhle exodu jsme nemohli jet hlavní cestou, museli jsme bočními. Civilisty už nepouštěli. V jakém stavu byly vedlejší cesty ve východní Haliči, to snad ani nemusím popisovat. Pohodlné cestování to nebylo.

Zastavili jsme se asi v půli cesty na hranici, v Buczaczi (dnes západoukrajinská Bučač, pozn. redakce). Bylo 17. září. Tam jsme se dozvěděli o vstupu Sovětů. Pokračovat v cestě do Rumunska nebylo možné. Měli

*V září 1939 se Danutini rodiče rozhodli utéct do Rumunska.
Bohužel nejen oni přišli s tímto nápadem.*

jsme strach, že se dostaneme do rukou bolševiků. Tak skončila naše zářijová odysea. Opět ve výchozím bodě.

Polsko přestalo existovat, Hitler a Stalin si ho rozdělili. Lvov se ocitl pod sovětskou okupací. Naší rodině coby „buržoazní“ hrozila deportace na Sibiř. Podařilo se nám tomu vyhnout, protože otec se pro bolševiky stal potřebným. Měli nesmírné problémy s nedostatkem personálu a nutně potřebovali vzdělané lidi. Zaměstnali tátu v nějakém úřadě. To ho ochránilo před deportací.

Neznamená to však, že jsme mohli žít jako před válkou. Sovětská moc usoudila, že jedna rodina nemůže žít v tak velkém bytě. To by byla nějaká panská výstřednost! Zabrali nám proto tři pokoje a ubytovali

*Vstup Sovětů do Lvova umožnil Danutině matce uvědomit si,
že komunisté o ideály, v něž věřila, nedbají.*

v nich přistěhovalce ze Sovětského svazu. Ti lidé byli... Jak to říct, omlouvám se za to škaredé slovo – obyčejná chátra! Měli jsme s nimi jenom potíže.

Moje matka už tehdy začala být nemocná se srdcem. První infarkt dostala, když spatřila Sověty ve Lvovských ulicích. Byli jako divoká zvěř. Otrhaní a špinaví. Vrhali se doslova na všechno. Jídlo, oblečení, hodinky. Armáda nuzáků. Jak jsem zmínila, máma věřila myšlence komunismu a teď své představy musela konfrontovat se skutečností.

Pochopila, že komunistům nezáleží na ideálech, které by měli vyznávat. Jsou krutí a bezohlední. Místo všeobecného štěstí přinášejí všudypřítomný strach a bídu. Byla to pro ni rána, po níž už nevstala.

Máma upadla do apatie. Došlo dokonce k tomu, že otec za ni převzal péči o domácnost. Chodil nakupovat a staral se o všechno. A samozřejmě si mámu žertem dobíral.

„Ten tvůj komunismus se jaksi neosvědčil,“ vtipkoval a máma na to nic neříkala. Protože co měla říct. Otec měl pravdu.

Na konci sovětské okupace k nám ještě přistěhovali moskevskou novinářku z „Pravdy“. Ta měla komunismu plnou hubu. Jednoho dne se ta žena vrátila domů neskutečně vzrušena skutečností, že ji někdo na ulici oslovil „paní“. Byla hrdá, že vypadá jako skutečná „paní“ a ne jenom jako nějaká „soudružka“. Když to máma zaslechla, chytala se za hlavu. Aby jí takové věci vykládala komunistka!

Nejhorší však byly noci. Sověti lomcovali dveřmi bytů inteligence a vytahovali vyděšené lidi z postelí. Nařídili jim vzít si s sebou nejn nutnější věci a hnali je na železniční stanice. Začaly deportace na Sibiř a do Kazachstánu. Takové dramatické scény se konaly i v naší ulici. Máma je pozorovala z okna, zpoza záclon.

„Kdo ví,“ říkala smutně, „jestli jednou nebudeme litovat toho, že nás neodvezli.“

Jak prorocká byla její slova.

Během sovětské okupace jsem nadále chodila do školy a bratr taky. Skládal maturitu zrovna v okamžiku, kdy Hitler napadl svého dosavadního spojence – Stalina –, tedy v červnu 1941. Byl to další zlomový okamžik v životě naší rodiny, kdy do něj tragicky zasáhly velké dějiny. Od té doby jsem se začala opravdu bát. O náš život.

Pamatuju si to jako dnes. Byl letní den. Teplý, červencový. Široce otevřeným oknem doléhal k mým uším řev. Jakýsi rámus. Byl čím dál hlasitější, blížil se. Co se děje? Co je to za křik? Zanedlouho se rozlehl zvuk vyrážených dveří. Do domu prudce vtrhli uniformovaní Němci v doprovodu ukrajinských civilistů. Byli potrhání, špinaví a vůbec neladili k elegantním vojákům Wehrmachtu. Jedni i druzí však měli v očích nenávisť.

Hledali člena NKVD, který po jistou dobu žil u nás v jednom zabra-ném pokoji. Samozřejmě už tady dávno nebyl. Jakmile Němci zaútočili,

prchnul se svými kamarády na Východ. To však vetřelcům nevadilo. Hledání toho člověka bylo jen záminkou. Šlo jim o něco jiného.

Převraceli nábytek, vyhazovali všechno ze zásuvek. Křičeli. Celý dům poničili. Vypadal jako po nájezdu Hunů. Hrozně jsem se bála. Naštěstí se mi nic nestalo. Měla jsem obrovské štěstí, protože v těchto dnech ve Lvově došlo k velkému pogromu židovského obyvatelstva. Lidé byli vyvlekáni z domovů a bití železnými tyčemi. Na Židy padl panický strach. Nastala děsivá doba.

Od té doby k nám Němci přicházeli pravidelně. Týrali nás a zastrašovali. Demolovali byt a kradli cennosti. Když se jim něco líbilo, tak si to jednoduše vzali. Jenom tak. Když chtěli lustr, ustříhli drát, na kterém ze stropu visel. Nařizovali nám otevírat skříně a vytahovat z nich hezké oděvy. Pak už brali všechno, jak jim to přišlo pod ruku. Náš byt byl zařízen pěkně, mí rodiče měli velmi dobrý vkus. Teď nám všechno ukradli. Pro mě to byl šok. Byla mi vštěpována úcta k cizímu majetku.

V uzavření

Po třech měsících pogromů, rabování a šikanování se Němci rozhodli izolovat Židy od zbytku obyvatelstva Lvova. Od našich polských a ukrajinských sousedů. Nejprve se to nazývalo „uzavřená židovská čtvrť“. A pak – ghetto. Dne 18. září 1941 haličský guvernér Karl Lasch rozhodl zvláštním nařízením o přestěhování Židů do severní části města – do Zniesienie (dnes Znesinnja, pozn. redakce). Do prosince tam Němci vměstnali téměř 140 000 lidí! Včetně naší rodiny.

Ubytovali jsme se v ulici Słoneczna 3. Byl to byt tátovy známé, vdovy. Obsadili jsme dva pokoje a jí zůstal jeden. Bylo to náročné, ale rodiče se snažili vytvářet jakési zdání normality. Tvořili jsme rodinu, bez ohledu na to, kde jsme se nacházeli. Drželi jsme pospolu.

Ghetto pro mě bylo něco zcela nového. Jiného. Neznámého. A nejde jen o hrůzné podmínky, které v něm panovaly. Do té doby jsem o sobě neuvažovala jako o Židovce, necítila jsem se jiná. Náhle se mé židovství

V létě 1941 – po zahájení německé okupace Lvova – docházelo k pogromům: Židovské obyvatelstvo města pronásledovali nejen okupanti, ale i Ukrajinci.

*Na podzim 1941 byli ponižováni Lvovští Židé uzavřeni v severní části města.
Na snímku protižidovské nepokoje.*

stalo cejchem. Důvodem k tomu, abych byla uzavřena za zdí. Izolována. Za co? Proč? – ptala jsem se. Proč nemůžeme normálně žít? Přece jsme nikomu nic špatného neudělali. Pro jedenáctiletou dívku bylo těžké to pochopit.

Byl to můj první střet s brutálním a bezohledným světem. Vyšla jsem zpod šturcu, pod nímž mne rodiče drželi. A přesvědčila jsem se, jakou bestií se člověk může stát. Setkala jsem se se zlem v čisté podobě. Od té doby mne neustále provázel komplex jinakosti a z toho plynoucí ohrožení. Po celou válku i v prvních letech po jejím ukončení. Muselo uběhnout mnoho let, abych se zbavila pocitu, že jsem někým horším...

Podmínky ve lvovském ghettu nedávaly šanci na přežití. Lidé stlačení na malém prostoru hladověli, trpěli nemocemi a umírali na ulicích.

Už na počátku existence ghetta Němci přistoupili k systematickému snižování počtu jeho obyvatel. Jak? Samozřejmě raziemi a odvážným pochytaných nešťastníků do pracovních táborů. Při jedné takové deportační akci se do pracovního tábora u Lvova dostal můj bratr. Ještě nedávno předstíral, že diriguje orchestr, hrál na různé nástroje. Věnoval se sportu. Radoval se ze života. A teď musel celé hodiny kopat jámy. Při práci ho vyhladovělého poháněli brutální dozorcí. Zpočátku byl přesvědčen, že jedna z těch jam bude pro něho. Ale mladí a silní muži byli pro Němce naštěstí potřební. Alespoň na nějaký čas.

Nevím jak, ale tátovi se podařilo Hermana z tábora vykoupit. Vrátil se do ghetta. Podmínky se i tak lišily od všech civilizovaných standardů.

A současně se zmenšováním prostoru ghetta se ustavičně zhoršovaly. Brzy jsme přišli o naše dva pokoje a ubytovali se v jednom velkém se čtyřmi rodinami. Každá zabírala jeden kout... Naše čtveřice měla jenom jednu skládací postel.

Táta pro nás začal hledat záchranu. V prvé řadě zařídil pro mého bratra falešné polské doklady, padělanou kenkartu.¹ Od toho okamžiku se jmenoval Roman Kowalski a byl katolík. Díky dobrým árijským dokladům mohl ghetto opustit. Splynout s polským okolím. Naše rodina se rozdělila. Zůstali jsme ve třech.

Pak otec z ghetta vysvobodil mne. Měl dobré známé v Polské bance. Teď s nimi navázal kontakt, souhlasili, že se mě ujmu. Byla jsem blondýnka se zelenýma očima. Polsky jsem hovořila jako rodilá Polka. Bez sebemenšího přízvuku. Kromě toho jsem měla krátký nos. Vůbec jsem se Židovkám nepodobala.

Táta mi zařídil falešný křestní list, podle něhož jsem se jmenovala Danuta Zakrzewska a byla jsem o dva roky starší než ve skutečnosti. Tento dokument jsem měla používat až do konce války. Všechno bylo zařízeno. Přišel čas se rozejít. Ani za nic jsem rodiče nechtěla opustit. Nechat je v pekle, jímž ghetto bylo. Bohužel jsem neměla na vybranou. Pokud jsem chtěla přežít, musela jsem odejít.

Manželé, u kterých jsem žila, se ke mně chovali dobře. Nemohu si na nic stěžovat. Ostatně otec jim za můj pobyt v jejich domě platil. Dohodu splnili beze zbytku.

Mí rodiče v ghettu pracovali. V průmyslové továrně pro Němce bojující na východní frontě vyráběli válenky. Dokonce mám německé dokumenty. Kdosi je pro mě z lvovského archivu vytáhl, včetně pracovního potvrzení. Je tam zapsána i naše adresa v ghettu.

Krátce nato tam započala velká akce namířená proti Židům. Němci obklíčili čtvrt a začali z ní její obyvatele systematicky odvážet. Na smrt.

1 Kenkarta (z něm. Kennkarte) – doklad o totožnosti, který vydávaly německé okupační úřady na území Generálního gouvernementu. Doklady byly tištěny na různě barevné papíry podle národnosti (např. Poláci – šedá barva; Židé, Cikáni – žlutá barva, Rusové, Ukrajinci, Bělorusini – modrá barva; pozn. redakce).

*Danutin otec získal pro dceru falešný křestní list. Od té doby se jmenovala Danuta Zakrzewska. Musela utéct z ghetta, stejně jako umělkyně Sophia Kalská, jež své dětství ztvárňovala ve svých dílech.
Obraz Útěk z ghetta, konec března 1943, Zamarstynowska #1, 1985.*

Když jsem se o tom dozvěděla, rozhodla jsem se vrátit se k rodičům. Byla jsem ještě dítě, ale uvědomovala jsem si situaci a nebezpečí. Jestliže rodiče mají zemřít, zemřu s nimi. Nedokázala jsem si představit život bez nich. Nechtěla jsem na světě zůstat sama. Žít sama, bez nich, bez nejbližších osob, to pro mne nemělo žádný smysl. Byl prázdný. Klidně jsem mohla nežít.

Vrátila jsem se do ghetta. Bez obtíží jsem náš byt našla. Otevřela jsem dveře a stanula na prahu. Rodiče doslova ztuhli! Vyšlo najevo, že Němci během této fáze deportací odvázejí především děti! Policejní jednotky prohledávaly ulice, domy a byty, hledaly nejmladší považované

za „neproduktivní“. Což znamená, že pro hospodářství třetí říše nejsou potřební.

Ocitla jsem se ve velkém nebezpečí. Rodiče se na mě nezlobili, chápali, že chci být s nimi. Museli však jednat rychle, v mžiku pro mě našli skrýš. V tom jednom pokoji stál stůl a pod ním ležely nějaké hrnce. Doslova za pár minut do bytu vstoupili Němci. Nadělali rámus a začali pročesávat všechny kouty. Svítili si baterkou. Kužel světla osvětlil mou skrýš.

Táta začal horečnatě hledat záchranu. Za stolem stála skříň. Můj táta, který hovořil výborně německy, otevřel skříň a vytáhl z ní gymnastické nářadí mého bratra.

„Možná se vám na něco bude hodit,“ řekl a snažil se Němcovu pozornost odvrátit od místa, kde jsem se skrývala.

Němec zhasnul baterku, vzal si ten zvláštní úplatek a spokojen odešel. Rodiče si s úlevou oddychli.

Bohužel to však neznamenalo, že nebezpečí pominulo. Deportační akce v ghettu trvaly. O odchodu z ghetta na „árijskou stranu“ nemohla být řeč, Němci hranice uzavřeli. Rodiče byli vyděšení a já... já jsem byla šťastná. Měla jsem je nablízku. To pro mě bylo nejdůležitější. Odloučení jsem špatně snášela. Neuvědomovala jsem si, jak velké problémy jsem jim způsobila, když jsem se nechtěla skrývat na místě, které mi tak pracně našli.

Mezitím razie pokračovaly. Kdo se chtěl deportacím vyhnout, musel se okamžitě ukrýt. Ale kam? Jak? Otec naštěstí dostal nápad. Právě tehdy jsme se ukryli ve skladu válenek. A tam, v té skrýši, pronásledována Němci, jsem se stala svědkem oné hrozné události. Toho, co nelze pochopit. Matka zabila vlastní dítě...

Deportační akce skončila po desíti dnech. Přežili jsme. Němci nás nenašli. Opustili jsme náš úkryt. Táta mě opět umístil na „árijské“ straně. Tentokrát v ulici Ostrožských ve čtvrti Łyczaków (dnes Lyčakiv, pozn. redakce) u paní Bieńkowské. Její manžel také pracoval v bance, v roce 1939 se účastnil evakuace pokladny do zahraničí. Paní Bieńkowská zůstala v okupovaném Lvově sama se dvěma dětmi. Přijala mě za peníze.